

**TERI
PRAČET**

**JEDNAKOST
RITUALA**

Preveo
Dejan Papić

Laguna

Naslov originala

Terry Pratchett

EQUAL RITES

Copyright © Terry Pratchett 1987

First published by Victor Gollancz Ltd in association
with Colin Smythe, London

Cover illustration copyright © Josh Kirby via Colin
Smythe Ltd

Copyright © 1999, 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Hvala Nilu Gejmenu, koji nam je pozajmio poslednji
preostali primerak *Liber Paginarum Fulvarum*,
i veliki pozdrav svoj deci iz H. P. Lavkraftovog
letnjeg kluba obožavalaca.

Želeo bih da jasno stavim do znanja da ova knjiga
nije šašava. Samo su glupe ridokose, u komedijama
situacija iz pedesetih, šašave.

Ne, nije ni budalasta.

Ovo je priča o magiji, o tome kuda se ona kreće, i što je možda još važnije, odakle dolazi i zašto – mada ne name-rava da odgovori na sva ova pitanja, ili na bilo koje od njih.

Može, međutim, pomoći da se objasni zašto se Gandalf nikada nije ženio i zašto je Merlin bio muškarac. Jer ovo je takođe priča o odnosima između polova, mada verovatno ne u atletskom, valjajućem, prebroj-noge-i-podeli-sa-dva smislu sem ukoliko se likovi u potpunosti ne otmu kontroli autora. A mogli bi.

Međutim, ovo je prvenstveno priča o svetu. Evo ga, upra-vo nailazi. Gledajte pažljivo, specijalni efekti su vrlo skupi.

Čuje se bas nota. To je dubok treperav akord koji nagove-štava da bi svakog časa mogla da upadne duvačka sekcija sa fanfarama za kosmos, jer scenu čini crnilo svemira sa neko-licinom zvezda koje svetlucaju kao perut na ramenima Boga.

Onda se odozgo pojavljuje, veća od najveće, najneprijat-nije naoružana zvezdana krstarica iz mašte visokobudžetnog

filmadžije: kornjača, petnaest hiljada kilometara dugačka. To je Veliki A'Tuin, jedna od retkih iz vrste *astrochelonia*, iz univerzuma u kome su stvari manje onakve kakve jesu, a više onakve kakvim ih ljudi zamišljaju. Na svom oklopu prošaranom kraterima ona nosi četiri džinovska slona koji na ogromnim leđima drže veliki točak Disksveta.

Kako se tačka gledišta pomera okolo, u celosti može da se sagleda svet obasjan svojim malim orbitirajućim suncem. Tu su kontinenti, arhipelazi, mora, pustinje, planinski venci, pa čak i malena ledena oblast u središtu. Žitelji ovog mesta, to je očigledno, neće imati nikakvog dodira sa globalnim teorijama. Njihov svet, opasan okeanom koji se večno, u vidu dugačkog vodopada, preliva u svemir, kružan je i pljosnat, nalik geološkoj pici, mada bez maslina.

Svet poput ovoga, koji postoji samo zato što bogovi uživaju u šali, mora biti mesto gde magija može da opstane. Kao i polni odnosi, naravno.

Nailazio je hodajući kroz oluju i moglo se pretpostaviti da je čarobnjak, delom zbog dugačke odore i izrezbarene palice, ali uglavnom zato što su se kišne kapi zaustavljale na metar iznad njegove glave, pušeći se.

Bila je to prava olujna zemlja, gornji predeli Ramtopskih planina, zemlja oštih vrhova, gustih šuma i malih rečnih udolina, tako dubokih da dnevna svetlost ne bi ni stigla do dna a već je bilo vreme da se ide. Čupavi venčići oblaka su oblagali niže vrhove, dole, ispod planinske staze kojom je čarobnjak gacao, klizajući se. Nekoliko škiljavih koza posmatralo ga je sa blagim interesovanjem. Kozama ne treba mnogo da bi se zainteresovale.

Poneki put bi se zaustavio i bacio svoju tešku palicu u vazduh. Ona se uvek vraćala pokazujući u istom pravcu, čarobnjak bi uzdahnuo, podigao je i nastavio svoje napredovanje kroz kaljugu.

Oluja je šetala oko brda na nogama od munja, urlajući i mumlajući na smenu.

Čarobnjak nestade na zavoju staze, a koze se vratiše svojoj vlažnoj ispaši.

Sve dok ih nešto drugo nije nateralo da podignu pogled. One se ukočiše, oči im se razrogačiše, a nozdrve raširiše.

To je bilo čudno, zato što na stazi nije bilo nikoga. Ali koze su ga posmatrale sve dok se nije izgubio sa vidika.

Selo je bilo zabačeno, u uzanoj udolini između strmih šuma. Nije to bilo veliko selo, i ne bi se videlo na mapi planine. Ono se jedva videlo na mapi sela.

Bilo je to, u stvari, jedno od onih mesta koja postoje tek da bi ljudi mogli da dođu iz njih. Univerzum ih je prepun: skrivena sela, vetrom šibani gradići pod otvorenim nebom, izolovana boravišta u ledenim planinama čija je jedina uloga u istoriji da budu neverovatno obična mesta gde je nešto neobično počelo da se dešava. Često nema ničeg više od male spomen-ploče koja otkriva da se, uprkos sveukupnoj ginekološkoj verovatnoći, neko veoma slavan rodio tu, nasred zida.

Magla se uvijala oko kuća dok se čarobnjak, prešavši preko uzanog mosta ispod koga je tekla nabujala rečica, uputio prema seoskoj kovačnici, premda treba reći da ove dve činjenice nemaju ništa jedna s drugom. Magla bi se

ionako uvijala; bila je to iskusna magla i uvijanje je podigla na nivo umetnosti.

Kovačnica je, naravno, bila poprilično ispunjena. Kovačnica je mesto u kome ćete sigurno naći dobru vatru i nekoga da popričate. Nekoliko meštana je dangubilo u toplim zasencima, ali dok se čarobnjak približavao, oni su se uspravljali sa iščekivanjem i pokušavali da izgledaju inteligentno, uglavnom sa zanemarljivim uspehom.

Kovač nije osećao potrebu da bude toliko ponizan. On klimnu glavom čarobnjaku, ali to je bio pozdrav između ravnih, ili barem ravnih sa kovačevog stanovišta. Na kraju krajeva, svaki iole stručniji kovač se poznaje sa magijom toliko da su na klimanje glavom, ili makar želi da misli da je tako.

Čarobnjak se nakloni. Bela mačka koja je spavala pored peći se probudila i posmatrala ga sa pažnjom.

„Kako se zove ovo mesto, gospodine?“, reče čarobnjak.

„Pokvareno Dupe“, stiže odgovor.

„Pokvareno...?“

„Dupe“, ponovi kovač tonom koji je prosto začikavao da se iz svega izvuče neki smisao.

Čarobnjak razmotri ovo.

„Ime koje ima svoju predistoriju“, konačno reče, „koju bih, da su okolnosti drugačije, bio veoma rad da čujem. Ali želeo bih da razgovaram sa vama, kovaču, o vašem sinu.“

„Kojem?“, zapita kovač, a džabalebaroši se zakikotaše.

Čarobnjak se osmehnuo.

„Imate sedam sinova, nije li tako? A i vi sami ste bili osmi sin?“

Kovačevo lice se ukrutilo. Okrenuo se ka seljanima. „Ajde, kiša prestaje“, reče. „Čistac, svi. Ja i...“, pogleda čarobnjaka, koji izvi obrve.

„Dram Bilet“, reče čarobnjak.

„Ja i gospodin Bilet imamo nešto da popričamo.“ Nehajno mahnu svojim čekićem i, jedan za drugim, izvirujući preko ramena, za slučaj da čarobnjak uradi nešto zanimljivo, posetioci napustiše prostoriju.

Kovač je izvukao dve hoklice ispod klupe. Uzeo je flašu iz kredenca pored rezervoara sa vodom i nalio prozirnú tečnost u par veoma malih čaša.

Dva čoveka su sedela, posmatrajući kako se kiša i magla valjaju preko mosta. Potom kovač reče: „Znam na kog sina mislite. Stara Baka je sada s mojom ženom. Osmi sin osmog sina, naravno. Palo mi je na pamet, ali da budem iskren, nikad o tome nisam previše razmišljao. Vidi, vidi. Čarobnjak u porodici, a?“

„Vrlo brzo shvatate“, reče Bilet. Bela mačka skoči sa svog ležaja, dogega se preko sobe i vinu u čarobnjakovo krilo. Tu se ponovo sklupčala, dok su je njegovi tanki prsti odsutno mazili.

„Vidi, vidi“, ponovi kovač. „Čarobnjak u Pokvarenom Dupetu, a?“

„Moguće, moguće“, reče Bilet. „Naravno, prvo će morati da ode na Univerzitet. To bi mu moglo ići od ruke, naravno.“

Kovač je razmotrio ideju iz svih uglova i odlučio da mu se veoma dopada. Jedna pomisao ga prenu.

„Čekajte“, reče. „Pokušavam da se setim onoga što mi je otac pričao. Čarobnjak koji zna kada će da umre može, kao, da preda svoje, kao, čarobnjaštvo svom, kao, nasledniku, jelda?“

„Nikada nisam čuo da neko to tako jezgrovito sroči, ali da“, reče čarobnjak.

„Znači vi ćete, kao, umreti?“

„O, da.“ Mačka je prela dok su je prsti češkali iza uveta. Kovač je izgledao zabezegnuto. „Kada?“

Čarobnjak razmisli za trenutak. „Za otprilike šest minuta.“
„Oh.“

„Ne brinite“, reče čarobnjak. „Tome se ja prilično radujem, da budem iskren. Čuo sam da je sasvim bezbolno.“

Kovač razmotri ovo. „Ko vam je kazao?“, konačno reče.

Čarobnjak se pretvarao da ga ne čuje. On je posmatrao most, primećujući komešanje i razređivanje magle.

„Vidite“, reče kovač. „Bolje da mi kažete kako se vaspitava čarobnjak, znate, jer nema čarobnjaka u ovim krajevima i...“

„To će se srediti samo po sebi“, reče Bilet ljubazno. „Magija me je dovela do vas i magija će se postarati za sve. Najčešće je tako. Da li sam ja to čuo plač?“

Kovač pogleda u tavanicu. Pored dobovanja kiše mogao se razaznati i zvuk novih pluća u punom zamahu.

Čarobnjak se osmehnuo. „Neka ga donesu ovde“, reče.

Mačka se uspravila i zainteresovano zagledala u široka vrata kovačnice. Dok je kovač uzbuđeno dovikivao nešto uz stepenice, ona skoči dole i odšunja se polako preko poda, predući poput testere.

Na dnu stepeništa se pojavila visoka sedokosa žena, stežući neki zamotuljak u ćebet. Kovač ju je požurivao do mesta gde je čarobnjak sedeo.

„Ali...“, započe ona.

„Ovo je veoma važno“, reče kovač značajno. „Šta se sad radi, gospodine?“

Čarobnjak podiže svoju palicu. Ona nije bila ništa niža od njega i skoro jednakog obima kao njegov ručni zglob, prekrivena gravurama koje su se izgleda menjale dok

ih je kovač posmatrao, baš kao da ne žele da on vidi šta predstavljaju.

„Dete mora da je drži“, reče Dram Bilet.

Kovač klimnu glavom i pročeprka po ćebetu. Napokon je izvukao majušnu ružičastu ruku. On je nežno dovede do štapa. Ona ga čvrsto uhvati.

„Ali...“, reče babica.

„U redu je, Bako, znam šta radim. Ona je veštica, gospodine, nemojte da obraćate pažnju na nju. Dobro“, reče kovač. „Šta sad?“

Čarobnjak je ćutao.

„Šta ćemo sad da r...“, zausti kovač, i stade. Nagnuo se da pogleda lice starog čarobnjaka. Bilet se smešio, ali niko ne bi mogao da dokuči o kakvoj šali se radilo.

Kovač gurnu bebu natrag u naručje izbezumljene babice. Zatim, što je dostojanstvenije mogao, on odvoji tanke, blede prste od palice.

Ona je ulivala čudan osećaj, bilo je to slično statičkom elektricitetu. Sâmo drvo je bilo skoro crno, ali gravure su bile nešto svetlije, i oči bi vas zabilele pri pokušaju da ustanovite šta one zapravo predstavljaju.

„Da li si sada zadovoljan?“, reče babica.

„A? O. Da. U stvari, jesam. Zašto?“

Ona zavrnu jedan preklop ćebeta. Kovač pogleda naniže i proguta knedlu.

„Ne“, prošaputa. „Rekao je...“

„A šta *on* može da zna o tome?“, podrugljivo će Baka.

„Ali rekao je da će biti sin!“

„Meni ne liči na sina, momče.“

Kovač se sručio na svoju hoklicu i zario glavu u ruke.

„Šta sam to uradio?“ , zaječa.

„Podario si svetu prvu ženu-čarobnjaka“, reče babica.
„Sta bi bujila pajila?“

„Šta?“

„Pričam sa *bebom*.“

Bela mačka je prela i izvijala se kao da se trlja o noge starog prijatelja. Što je bilo neobično, s obzirom na to da tamo nije bilo nikoga.

„Bio sam budala“, reče glas tonom koji nijedan smrtnik nije mogao da čuje. „Pretpostavljao sam da magija zna šta radi.“

MOŽDA I ZNA.

„Kad bih samo mogao nešto da uradim...“

NEMA POVRATKA. NEMA POVRATKA, reče duboki, teški glas, nalik zatvaranju vrata grobnice.

Tračak ništavila koji je predstavljao Dram Bileta razmisli na trenutak.

„Ali ona će imati mnogo problema.“

TAKAV I JESTE ŽIVOT. TAKO SU MI REKLI. JA TO NE BIH ZNAO LIČNO, NARAVNO.

„Šta je sa reinkarnacijom?“

Smrt je oklevala.

NE BI TI SE DOPALA, reče. VERUJ MI NA REČ.

„Čuo sam da neki ljudi to rade sve vreme.“

ZA TO MORAŠ DA BUDEŠ IZVEŽBAN. TREBA DA POČNEŠ KAO MALI, I DA RADIŠ NA TOME. NEMAŠ POJMA KAKO JE UŽASNO BITI MRAV.

„Ne valja?“

NE BI VEROVAO. A SA TVOJOM KARMOM, I MRAV BI BILO PREVIŠE.

Beba je bila vraćena majci, a kovač je snuždeno sedeo i posmatrao kišu.

Dram Bilet je češao mačku iza uveta, razmišljajući o svom životu. Bio je to dugačak život, što je jedna od prednosti bavljenja čarobnjaštvom, i uradio je mnogo stvari koje mu nisu godile. Bilo je vreme da...

NEMAM JA ČITAV DAN, ZNAŠ, reče Smrt negodujući.

Čarobnjak pogleda mačku i prvi put uvide kako je neobično ona sada izgledala.

Živi često ne shvataju kako komplikovano izgleda svet kada ste mrtvi, jer iako smrt oslobađa um okova trodimenzionalnosti, ona ga takođe odvaja od Vremena, koje je samo još jedna dimenzija. I tako, iako je mačka koja se trljala o njegove nevidljive noge bila nesumnjivo ista ona mačka koju je video pre nekoliko minuta, to je, sasvim jasno, bilo i malo mače, i debela poluslepa mačorčina, kao i svaki od međuoblika. Sve u isto vreme. Pošto je započinjala od sićušnog, izgledala je kao bela šargarepa u obliku mačke, što je opis koji će morati da posluži sve dok ljudi ne smisle odgovarajuće četvorodimenzionalne prideve.

Koščata ruka Smrti nežno kucnu Bileta po ramenu.

HAJDEMO, SINKO.

„Ne postoji ništa što bih mogao da uradim?“

Život je za žive. Ionako si joj dao palicu.

„Da. I to stoji.“

Ime babice je bilo Baka Vedervaks. Ona je bila veštica. To je bilo sasvim prihvatljivo u Ramtopima, i niko nije imao

da kaže nešto loše o vešticama. Barem ne ukoliko bi želeo da se probudi u istom obliku u kojem je zaspao.

Kovač je i dalje turobno zurio u kišu, kada se starica vratila niz stepenice i potapšala ga bradavičavom rukom po ramenu.

On je pogleda.

„Šta da radim, Bako?“, reče, ne uspevši da potisne molećivu notu u svom glasu.

„Šta si uradio sa čarobnjakom?“

„Stavio sam ga napolje, u spremište za ogrev. Je li to u redu?“

„Zasad jeste“, reče odsečno. „A sad, moraš da spališ palicu.“

Oboje su se okrenuli i zagledali u tešku palicu, koju je kovač naslonio na zid u najmračnijem uglu kovačnice. Skoro se činilo da im uzvraća pogled.

„Ali magična je“, prošaputa.

„Pa?“

„Da li će goreti?“

„Još nisam videla drvo koje ne gori.“

„Mislim da to neće na dobro da izađe!“

Baka Vedervaks zalupi velika vrata i ljutito se okrenu prema njemu.

„E, sad me slušaj, Gordo Kovaču!“, reče ona. „Na dobro neće izaći ni ženski čarobnjaci! Ta vrsta magije ti je loša za žene, ta čarobnjačka magija, sva u knjigama, i zvezdama i gemetriji. Nikad ona to neće shvatiti. Ko je ikad čuo za ženu čarobnjaka?“

„Postoje veštice“, reče kovač nesigurno. „A i vračare, čuo sam.“

„Veštice su ti skroz nešto drugo“, odsečno će Baka Vedervaks. „To je magija od zemlje, ne od neba, i muškarci je nikad ne bi savladali. A što se tiče vračara“, dodade, „na njih ne treba ni trošiti reči. Poslušaj ti mene, i lepo spali tu palicu, zakopaj telo i pravi se da se ništa nije desilo.“

Kovač je neodlučno klimnuo glavom, prešao preko kovačnice i izduvao meh, dok su varnice letele na sve strane. Vratio se do palice.

Nije mogao da je pomeri.

„Ne može da se pomeri!“

Graške znoja su mu izbijale po čelu dok je cimao štap. Ovaj je ostao prkosno nepokretan.

„Čekaj, daj da ja probam“, reče Baka i posegnu iza njega. Začuo se odsečan zvuk, praćen mirisom sprženog kalaja.

Kovač, tiho cvileći, pretrča preko kovačnice do Bake, koja je završila preturena pored susednog zida.

„Da li si dobro?“

Ona otvori dva oka nalik ljutitim dijamantima i reče: „Shvatam. Ima ona svoj način, je li?“

„Kakav način?“, reče kovač, potpuno zbunjen.

„Daj mi ruku, blesane. I dodaj mi sekirče.“

Ton njenog glasa je ukazivao da protivljenje ne bi bilo pametno. Kovač je očajnički preturao po kršu iza kovačnice, sve dok nije pronašao staru dvoseklu sekiru.

„Dobro. Sada skidaj svoju kecelju.“

„Zašto? Šta nameravaš da uradiš?“, reče kovač, kome je kontrola nad situacijom počela da izmiče. Baka srdito uzdahnu.

„Od kože je, idiote. Obmotaću je oko drške. Neće me dva puta uhvatiti na isti štos!“

Kovač se iskobeljao iz teške kožne kecelje i oprezno joj je predao. Ona ju je obmotala oko sekire i načinila jedan ili dva zamaha u vazduhu. Potom se, nalik pauku, obasjana odsjajem usijane peći, prišunjala preko sobe, i sa krikom trijumfa i napora, obrušila teško sečivo pravo posred palice.

Začu se klik. Začu se šum nalik letu jarebice. Začu se tup udarac.

Nastade tišina.

Kovač ispruži ruku, vrlo sporo, ne pomerajući glavu, i dodirnu sečivo sekire. Ono više nije bilo na dršci. Bilo je zabijeno u vrata pored njegove glave, ostavivši mu sitnu ogrebotinu na uvetu.

Baka je stajala, pomalo ošamućena od udarca u potpuno nepokretan predmet, gledajući drveni patrljak u svojim rukama.

„D-d-dobrooo“, jezik joj se zaplete. „U t-tom s-s-slučajuuu...“

„Ne“, reče kovač odlučno, trljajući uvo. „Šta god predložila, ne. Ostavi je. Nabacaću nešto oko nje. Niko je neće ni primetiti. Ostavi je. To je samo štap.“

„Samo štap?“

„Imaš li neku bolju ideju? Neku koja mi neće otkinuti glavu?“

Ona prostreli pogledom palicu, koja kao da to nije ni primetila.

„U ovom trenutku, ne“, priznade. „Ali samo mi daj malo vremena...“

„Dobro, dobro. Ionako ja imam šta da radim, pokopavanje čarobnjaka, znaš kako je.“

Kovač je uzeo lopatu iza vrata, ali je oklevao.

„Bako.“

„Šta je?“

„Da li znaš kako čarobnjaci vole da budu pokopani?“

„Da!“

„Pa, kako?“

Baka Vedervaks oćuta na trenutak.

„Nerado.“

Kasnije se nežno spustilo veće, dok su poslednji ostaci spore svetlosti sveta isticali iz doline i bleđi, kišom isprani mesec zasijao u noći posutoj zvezdama. A u senovitom voćnjaku iza kovačnice povremeno bi se čuo zveket lopate ili prigušena psovka.

Gore, u kolecvi, prvi ženski čarobnjak na svetu nije sanjao ništa posebno.

Bela mačka je napola dremala u svom ležaju pored peći. U mračnoj kovačnici se čulo samo krckanje uglja, dok se slegao pod pepelom.

Palica je stajala u uglu, tamo gde je želela da bude, umotana u senke koje su bile nešto mračnije nego što su senke obično.

Vreme je proticalo, što je, u suštini, njegov posao.

Začulo se tiho zveckanje, i nalet vazduha. Nakon izvesnog vremena mačka se uspravila i zainteresovano zagledala.

Zarudilo je. Ovde gore, u Ramtopima, zora je uvek upečatljiva, naročito kada oluja pročisti vazduh. Dolina koju je zauzimalo Pokvareno Dupe nadnosila se nad panoramom nižih vrhova i predgorja, obojenih purpurno i narandžasto u ranoj jutarnjoj svetlosti koja se razlivala preko njih lagano

(usled Diskovog snažnog magijskog polja svetlost putuje usporeno), i dalekih dolina koje su još uvek ličile na senovite barice. Još dalje, sa mora, dopro bi poneki udaljeni odsjaj.

Zapravo, odavde se videlo sve do ivice sveta.

To nije pesnička figura, već prosta činjenica, pošto je svet sasvim sigurno bio ravan, i štaviše, znalo se da ga na svojim leđima kroz svemir nose četiri slona, a oni su, opet, stajali na oklopu Velikog A'Tuina, velike nebeske kornjače.

Tamo dole, u Pokvarenom Dupetu, selo se budilo. Kovač je upravo ušao u svoju radionicu i otkrio da je sad urednija nego u poslednjih sto godina, sa alatima vraćenim na svoje mesto, počišćenim podom i novom vatrom razgorenom u ognjištu. On sedi na nakovnju koji je pomeren preko sobe i posmatra palicu pokušavajući da misli.

Ništa posebno se nije dešavalo narednih sedam godina, izuzev da je jedno drvo jabuke u voćnjaku iza kovačnice izraslo vidno više od ostalih i da se na njega često penjala devojčica smeđe kose, razmaknutih prednjih zuba, i crta lica koje su obećavale da će postati ako ne lepa, onda barem privlačna.

Nazvali su je Eskarina, bez nekog posebnog razloga, sem što se njenoj majci sviđalo kako je to zvučalo, i mada je Baka Vedervaks budno motrila na nju, nije uspela da primeti bilo kakve znake magije. Tačno je da je provodila više vremena u pentranju po drveću i cičavom trčanju naokolo nego što su to devojčice obično radile, ali devojčici sa četvoricom starije braće koja su preostala u kući moglo je mnogo toga da se

oprosti. U stvari, veštica se opuštala i počinjala da misli da se magija, na kraju krajeva, nije ni primila.

Ali magija ima običaj da zalegne, kao grabljivac u travi.

Zima je ponovo došla, i to oštra. Oblaci su visili oko Ramtopa poput velikih debelih ovaca, ispunjavajući klance snegom i pretvarajući šume u tihe, sumorne pećine. Visoki prelazi su bili zatvoreni i karavana neće biti do proleća. Pokvareno Dupe je postalo malo ostrvo toplote i svetlosti.

Za vreme doručka Eskina majka reče: „Brinem se za Baku Vedervaks. Dugo nije dolazila.“

Kovač je pogleda preko kašike.

„Ja se ne žalim“, reče. „Ona...“

„Ona ima veliki nos“, reče Eska.

Roditelji je presekoše pogledima.

„Ne vidim potrebu za takvom primedbom“, reče njena majka strogo.

„Ali tata kaže da ona uvek gura svoj...“

„Eskarina!“

„Ali on kaže...“

„Ja kažem...“

„Da, ali *on* je rekao da ona ima...“

Kovač zamahnu i pljesnu je. Nije to uradio jako, ali je odmah zažalio. Dečaci su dobijali porciju dlana, a ponekad i kaiša, kad god bi zaslužili. Problem sa njegovom ćerkom bio je u iritantnom načinu na koji je uporno istrajavala u držanju za neke argumente dugo nakon što je trebalo da ih napusti. To ga je uvek uznemiravalo.

Ona briznu u plač. Kovač ustade, ljut i postiden, i teškim koracima se uputi u kovačnicu.

Začu se glasna škripa i tup udarac.

Pronašli su ga zanesvešćenog na podu. On će kasnije tvrditi da je udario glavom u dovratnik. To je bilo neobično, jer nije bio mnogo visok i ranije je uvek bilo dovoljno prostora do grede, ali on je bio siguran da, šta god da se desilo, to nije imalo nikakve veze sa maglovitim pokretom iz najmračnijeg ugla kovačnice.

Na neki način događaji daju pečat danu. Postao je to dan slomljene grnčarije, dan uzajamnog kinjenja i durenja. Eskina majka je ispustila krčag koji je pripadao njenoj baki, i ispostavilo se da se čitava gajba jabuka na tavanu ubuđala. U kovačnici je peć tinjala prigušeno, odbijajući da se razgori. Džaims, najstariji sin, okliznuo se na uglačanom ledu na putu i povredio ruku. Bela mačka ili, moguće, neka njena naslednica, pošto mačke vode zaseban i složen privatan život u ambaru pored kovačnice, uzverala se uz odžak perionice i odbila da siđe. Čak je i nebo pritiskalo poput starog madraca, a vazduh je bio težak, uprkos snegu.

Zbog nategnutih živaca, dosade i zlovolje vazduh je brujaao kao usred oluje.

„E, dobro! Sad je, vala, dosta!“, povika Eskina majka. „Sern, ti, Galta i Eska možete da odete do Bake i da vidite kako je i... gde je Eska?“

Dva najmlađa dečaka podigoše pogled usred koškanja ispod stola.

„Otišla je do voćnjaka“, reče Galta. „Opet.“

„Idi i dovedi je, a onda, čistac.“

„Ali hladno je!“

„Opet će sneg!“

„Samo je kilometar i po daleko, a put je dovoljno raščišćen, i ko je ono beše jedva čekaao da izleti napolje kada je pao prvi sneg? Brišite i ne vraćajte se dok ne budete u boljem raspoloženju.“

Esku su pronašli kako sedi u krošnji velike jabuke. Zace-
lo, drvo je bilo tako prekriveno imelom da se zelenelo i
usred zime; njegovi plodovi su bili mali, i varirali su, od
kiselosti koja je izvrtala želudac do ugnjilosti preko noći,
i mada se činilo lakim za pentranje, imalo je običaj da mu
pucaju grane i da vam izvrće noge u nezgodnim trenucima.
Sern se jednom zaklinjao da se grana izvrnula samo da bi
ga zbacila. Ali ono je trpelo Esku koja je obično sedela na
njemu ako je bila ljuta, ili kad joj je bilo dosta svega, ili pak
kada je jednostavno želela da bude sama. Dečaci su osećali
da prirodno pravo svakog brata da umereno maltretira
svoju sestru prestaje u podnožju ovog stabla. Stoga oni
baciše grudvu snega ka njoj. Promašiše je.

„Idemo da obiđemo staru Vedervaks.“

„Ali ti ne moraš da pođeš.“

„Jer ćeš nas samo usporavati, a verovatno i stalno cmi-
zdriti.“

Eska ih mrko pogleda. Ona nije mnogo plakala, nikad
joj se nije činilo da se time može mnogo postići.

„Ako nećete da pođem, onda ću poći“, reče. Takve stvari
su sasvim logične među braćom i sestrama.

„O, mi hoćemo da pođeš“, brzo će Galta.

„Vrlo mi je drago da to čujem“, reče Eska, skočivši na
utabani sneg.

Imali su korpu sa dimljenim kobasicama, kuvanim jajima i – zato što je njihova majka bila praktična koliko i velikodušna – velikom teglom kompota od bresaka koji niko u porodici nije mnogo voleo. Bez obzira na sve, ona ga je pravila svake godine kada dozre male divlje breskve.

Ljudi iz Pokvarenog Dupeta su naučili da žive sa dugotrajnim zimskim snegovima i putevi izvan sela su bili oivičeni daskama koje su smanjivale smetove i, što je još važnije, sprečavale putnike da zalutaju. Ako se radilo o meštanima, to nije previše značilo, jer je neimenovani seoski genije pre nekoliko generacija došao na ideju da se izrezbare oznake na svakom desetom drvetu u šumi oko sela, sve do udaljenosti od tri kilometra. Trajalo je to godinama, a produblјivanje postojećih oznaka je bio stalan posao za svakoga ko je mogao da odvoji malo slobodnog vremena. Ali u zimama gde ste u mećavi mogli da se izgubite na koji metar od svoje kuće, mnoge živote su spasli useci koje su napipali prsti, tražeći ih ispod snežnog pokrivača.

Ponovo je padao sneg kada su napustili put i uputili se naviše stazom do veštičine kuće koja je tokom leta bila sakrivena u gustišu kupinovog grmlja i čudnog veštičjeg rastinja.

„Nema tragova u snegu“, reče Sern.

„Izuzev lisičjih“, reče Galta. „Pričaju da ona može da se pretvori u lisicu. Ili bilo šta drugo. Čak i u pticu. Bilo šta. Tako ona uvek zna šta se dešava.“

Oprezno se osvrnuše. Raščupana vrana ih je zaista posmatrala sa udaljenog panja.

„Kažu da iza Raspuknutog Vrha postoji čitava porodica koja može da se pretvori u vukove“, reče Galta, koji nije

bio od onih koji bi napustili zanimljivu temu, „zato što je jedne noći neko prostrelio vuka, a sutradan je njihova tetka šepala sa ranom od strele na nozi, i...“

„Ja ne mislim da ljudi mogu da se pretvaraju u životinje“, reče Eska polako.

„Ma nemoj, gospođice Pametnice?“

„Baka je povelika. Ako bi se pretvorila u lisicu, šta bi bilo sa onim delovima koji se ne uklapaju?“

„Prosto bi ih otčinila“, reče Sern.

„Mislim da magija ne radi tako“, reče Eska. „Ne možeš da nateráš stvari da se tek tako dešavaju, postoji tu nešto – kao klackalica, ako jedan kraj pomeriš nadole, drugi ide nagore...“ Glas joj utihnu.

Oni je pogledaše.

„Ne mogu da zamislim Baku na klackalici“, reče Galta. Sern se zakikota.

„Ne, hoću da kažem da svaki put kad se nešto desi, još nešto mora da se dogodi – tako mislim“, reče Eska nesigurno, nabadajući prolaz kroz smet koji je bio nešto dublji od ostalih. „Samo u... drugom smeru.“

„To je glupo“, reče Galta, „jer, vidi, sećaš se da je na vašaru prošlog leta bio čarobnjak kome su se sve one ptice i šta sve ne pojavljivali ni iz čega? Mislim, prosto se dešavalo, izgovarao je one reči i mahao rukama, i to se dešavalo. Nije bilo nikakvih klackalica.“

„I ljuljaška je bila“, reče Sern. „I ona stvar gde je trebalo da bacaš nešto na nešto da bi dobio nešto.“

„A ti, Gale, nisi pogodio ništa.“

„A nisi ni ti, kazao si da su stvari pričvršćene za stvari da ne bi mogle da se obore, kazao si...“

Njihov razgovor je vrludao poput dva kučenceta. Eska ih je slušala sa pola uveta. Znam na šta mislim, govorila je u sebi. Magija je laka, samo pronađeš mesto gde je sve uravnoteženo i gurneš. Svako to može. Nema ničeg magičnog u tome. Sve te smešne reči i mlataranje rukama je samo... to je samo za...

Zaustavi se, iznenađena. Zнала je na šta misli. Ideja joj se jasno ukazivala. Ali nije znala kako da je iskaže rečima, čak ni sebi.

Bio je to užasan osećaj: pronaći stvari u glavi, a ne znati kako su tu dospele. Bilo je...

„Hajde, ostadosmo čitav dan.“

Ona odmahnu glavom i požuri za svojom braćom.

Veštičja koliba se sastojala od toliko proširenja i dogradnji da je bilo teško zamisliti kako je prvobitna građevina izgledala, pa čak i da li je takva ikada postojala. Tokom leta je bila okružena gustim rastinjem onoga što je Baka neodređeno zvala „bilje“ – čudne biljke, čupave, ili povijene, ili puzave, sa neobičnim cvetovima i voćem živih boja, ili neprijatno nabubrelih mahuna. Samo je Baka znala čemu one sve služe, a svaka šumska ptica koja bi bila dovoljno gladna da ih napadne, obično je uzletala kikoćući se za sebe i udarajući u stvari (ili, ponekad, ne bi više ni uzletela).

Sada je sve bilo duboko pod snegom. Zapušteni vetrokaz je lepršao na držaču. Baka nije volela letenje, ali neke njene prijateljice su još uvek koristile svoje metle.

„Izgleda napušteno“, reče Sern.

„Nema dima“, reče Galta.

Prozori liče na oči, pomisli Eska, ali zadrža to za sebe.

„To je samo Bakina kuća“, reče ona. „Nema ničeg čudnog.“

Koliba je zračila prazninom. Mogli su da je osete. Prozori *jesu* ličili na oči, crni i preteći naspram snega. A niko u Ramtopima ne bi dozvolio da mu se vatra zimi rasipa jer je to bilo pitanje časti.

Eska požele da kaže: „Hajdemo kući“, ali je znala da bi dečaci to odmah prihvatili. Umesto toga, ona reče: „Majka je rekla da postoji ključ koji visi na ekseru u poljskom klozetu“, a to je bilo skoro podjednako loše.

Čak i običan nepoznati poljski klozet je umeo da krije omanje užase, kao što su osinjaci, veliki pauci, neznane stvari koje šuščaju u krovu, i jedne jako oštre zime, malog usnulog medveda koji je prouzrokovao akutni zatvor u porodici sve dok ga nisu privoleli da se smesti u ambar. Veštičji poljski klozet bi mogao da sadrži *bilo šta*.

„Da odem ja da pogledam?“, dodade.

„Ako baš hoćeš“, reče Galta slabašno, skoro uspešno prikrivajući olakšanje.

U stvari, kada je uprkos nanosima snega uspela da otvori vrata, videlo se da je bio uredan i čist i nije sadržao ništa zlokobnije od starog godišnjaka, ili, tačnije, oko polovine starog godišnjaka, brižno okačenog o klin. Baka je filozofski nipodaštavala čitanje, ali je bila poslednja koja bi rekla da knjige, posebno one sa lepim tankim stranicama, nemaju svoju primenu.

Ključ je delio policu pored vrata sa čaurom nepoznatog insekta i dogorelom svećom. Eska ga pažljivo podiže, trudeći se da ne uznemiri čauru, i požuri natrag ka dečacima.

Nije vredelo pokušavati sa prednjim vratima. Prednja vrata su u Pokvarenom Dupetu koristili samo mlade i

leševi, a Baka je oduvek izbegavala da postane bilo šta od toga. Sneg je zavejao zadnja vrata kuće, i niko nije razbio led na bačvi sa vodom.

Dok su prokopali put do vrata i uspeali da ubede ključ da se okrene, svetlo je već počelo da jenjava.

Unutra, velika kuhinja je bila mračna i hladna i mirisala jedino na sneg. Ona je *uvek* bila mračna, ali oni su bili navikli da vide veliku vatru u širokom kaminu i da osete gusta isparenja onoga što se kuvalo u tom času, a to vam je ponekad izazivalo migrenu, ili stvaralo određene slike u glavi.

Nesigurno su tumarali naokolo, dozivajući, sve dok Eska nije odlučila da više ne mogu da odlažu odlazak uz stepenice, na sprat. Škripa kvake na vratima koja su vodila do uzanog stepeništa odjeknula je mnogo glasnije nego što je trebalo.

Baka je bila na krevetu, ruku prekrštenih na grudima. Majušni prozor je bio širom otvoren. Sitan sneg se razvejavao po podu i preko kreveta.

Eska je posmatrala šareni jorgan pod staricom, pošto postoje trenuci kada detalji mogu da se prošire i ispune čitav svet. Jedva da je čula Serna, koji je počeo da plače: prisećala se svog oca, začudo, dok je pravio jorgan, pre dve zime, kada je sneg bio skoro isto tako neugodan i u kovačnici nije bilo previše posla, i kako je koristio svakojake krpe koje su pronašle put do Pokvarenog Dupeta iz svih delova sveta. Bilo je tu svile, problematične kože, vodenog pamuka i targine vune. A, naravno, pošto ni u šivenju nije bio mnogo dobar, rezultat je bio prilično neobična grudvasta tvorevina koja je više ličila na pljosnatu kornjaču nego na

jorgan, te je njena majka velikodušno odlučila da je pokloni Baki prošle Prašćične noći, i...

„Da li je mrtva?“, upita Galta, kao da je Eska bila stručnjak za te stvari.

Eska se zagleda u Baku Vedervaks. Staričino lice je izgledalo upalo i sivo. Da li tako izgledaju mrtvaci? Zar ne bi trebalo da joj grudi idu gore i dole.

Galta se pribra.

„Trebalo bi da odemo i da dovedemo nekoga, i trebalo bi da idemo odmah, jer samo što se nije smrklo“, tiho reče. „Ali Sern će ostati ovde.“

Njegov brat ga razrogačeno pogleda.

„Zbog čega?“, reče.

„Neko mora da ostane sa mrtvacem“, reče Galta. „Sećaš se kad je stari ujka Derghart umro, i kako je otac morao da sedi čitave noći, sve sa svećama? U suprotnom, nešto ružno dođe i odnese ti dušu u... negde“, završi neubedljivo. „A onda se ljudi vrate i progone te.“

Sern otvori usta da bi ponovo počeo da plače. Eska žurno reče: „Ostaću ja. Meni ne smeta. To je samo Baka.“

Galta je pogleda sa olakšanjem.

„Upali neke sveće, ili nešto“, reče. „Mislim da to treba da se uradi. A onda...“

Začu se grebanje na simsu prozora. Bila je to vrana koja je sletela i sumnjičavo treptala prema njima. Galta povika i baci šešir ka njoj. Ona odlete, prekorno grakćući, a on zatvori prozor.

„Viđao sam je ovde i ranije“, reče. „Mislim da je Baka hrani. Da ju je hranila“, ispravio se. „Dakle, vrtićemo se sa ljudima, za tili čas. Hajde, Se.“

Oni otrupkaše niz mračne stepenice. Eska ih je posmatrala kako izlaze iz kuće, a onda je zabravila vrata.

Sunce je bilo crvena kugla nad planinama i već se videlo nekoliko ranih zvezda.

Ona je tumarala po kuhinji dok nije pronašla komadić lojanice i kresivo. Nakon popriličnog truda, uspeła je da zapali sveću i postavi je na sto, mada ona nije zaista osvetlila sobu, već je jednostavno nastanila tamu senkama. Potom je pored hladnog kamina pronašla Bakinu stolicu za ljuljanje, sela u nju i čekala.

Vreme je prolazilo. Ništa se nije dešavalo.

Onda začu lupkanje na prozoru. Eska uze dogorelu sveću i zagleda se kroz debela okrugla okna.

Sitno žuto oko trepnu na nju.

Sveća zacvrča i ugasi se.

Stajala je kao okamenjena, skoro ne dišući. Lupkanje se nastavi, a onda prestade. Nastupi kratkotrajna tišina, a onda zazveča reza na vratima.

Nešto ružno dolazi, rekli su dečaci.

Povlačila se pipajući kroz sobu, sve dok se nije skoro saplela preko stolice za ljuljanje, privukla ju je i podmetnula što je bolje mogla naspram vrata. Reza još jednom zvecnu i začuta.

Eska je čekala, osluškujući, sve dok joj tišina nije zabrujala u ušima. Potom nešto poče da udara po malom prozoru u perionici, meko, ali uporno. Posle izvesnog vremena prestade. Trenutak kasnije ponovo poče u spavaćoj sobi iznad nje – tihi zvuk grebanja, kao da ga pravi neka kandža.

Eska oseti da se sada zahteva hrabrost, ali u noći poput ove hrabrost je trajala onoliko koliko i upaljena sveća. Ona

je pipala put kroz mračnu kuhinju, čvrsto zatvorenih očiju, sve dok nije došla do vrata.

Tupi udarac dopre iz kamina u koji je pao veliki komad čađi, a kada je začula očajničko grebanje u odžaku, ona izvuče reze, širom otvori vrata i jurnu u noć.

Hladnoća je probode poput noža. Mraz je napravio koru na snegu. Nije je bilo briga kuda ide, ali tiha jeza joj uli vatrenu odlučnost da tamo stigne što je pre moguće.

Unutar kolibe, vrana propade kroz odžak u kamin, u oblaku čađi, nervozno mrmljajući nešto za sebe. Otcupka u tamu, i trenutak kasnije oglasi se reza na vratima stepeništa i lepet krila preko stepenika.

Eska se propela što je više mogla i pipala po drvetu, tražeći beleg. Ovoga puta je imala sreće, ali šara od tačkica i useka kazivala je da se nalazi skoro dva kilometra daleko od sela i da trči u pogrešnom pravcu.

Na nebu se video mesec, nalik skorelom siru, i rasute zvezde, male, blistave i nemilosrdne. Šuma oko nje je bila isprepletana crnim senkama i bledunjavim snegom, a bila je svesna da sve senke nisu bile nepomične.

Svako je znao da je u planinama bilo vukova jer je u nekim noćima njihovo zavijanje odjekivalo sa visokih vrhova, ali oni su retko dolazili do sela – savremeni vukovi su bili potomci predaka koji su preživeli jer su naučili da ljudsko meso ima oštre krajeve.

Ali zima je bila oštra, a ovaj čopor je bio dovoljno gladan da zaboravi sve u vezi sa prirodnom selekcijom.

Eska se setila onoga što se govorilo svoj deci. Popni se uz drvo. Zapali vatru. Kada sve drugo propadne, pronađi štap i barem ih povredi. Nikad ne pokušavaj da im pobegneš.

Drvo iza nje je bilo breza, glatko i nemoguće za penjanje.

Eska je posmatrala dugačku senku kako se odvaja iz jezera tame pred njom i približava. Ona kleknu, umorna, uplašena i nesposobna da razmišlja, čeprkajući ispod užareno-hladnog snega, tražeći štap.

Baka Vedervaks otvori oči i zagleda se u tavanicu koja je bila ispucala i ulegnuta kao na šatoru.

Ona se usredsredila na prisećanje da ima ruke, a ne krila, i da ne mora da skakuće. Uvek je bilo pametno malo prileći posle pozajmljivanja kako bi se um navikao na svoje telo, ali ona je znala da nema vremena.

„Izem ti dete“, promrmlja, i pokuša da odleti na šipku kreveta. Vrana, koja je kroz ovo prošla više desetina puta i koja je smatrala, koliko ptice uopšte mogu nešto da smatraju, a to je zaista veoma malo, da su redovna ishrana koja se sastoji od komadića slanine i asortimana kuhinjskih otpadaka i topla prečka za počinak svakako bile vredne povremene neugodnosti dopuštanja Baki da joj uđe u glavu, posmatrala ju je sa blagim zanimanjem.

Baka pronađe svoje čizme i otrupka niz stepenice, odlučno se opirući želji da ih preleti. Vrata su bila širom otvorena i fini nanos snega se već uvijao po podu.

„E, prokletstvo“, reče. Pitala se da li bi vredelo da pokuša da pronađe Eskin um, ali ljudski umovi nisu nikada tako oštri i jasni kao životinjski, a ionako bi svest same šume

otežala nasumično traganje, nalik osluškivanju vodopada usred oluje. Ali i bez gledanja je mogla da oseti svest čopora vukova; oštar, obilan osećaj koji je ispunjavao usta ukusom krvi.

Mogla je da razabere male otiske stopala u ledenoj kori, napola ispunjene svežim snegom. Proklinjući i mrmljajući, Baka Vedervaks se obmota šalom i uputi u noć.

Bela mačka se probudila u svom ležaju u kovačnici kada je čula zvukove koji su dolazili iz najmračnijeg ugla. Kovač je pažljivo zaključao vrata za sobom kada je otišao sa skoro histeričnim dečacima, i mačka je sa zanimanjem posmatrala kako tanka senka gurka bravu i oprobava šarke.

Vrata su bila od hrastovine, otvrdla od toplote i starosti, ali to ih nije sprečilo da odlete na drugu stranu ulice.

Kovač je čuo zvuk na nebu dok je hitao stazom. Čula ga je i Baka. Bio je to odlučan, lepršav zvuk, nalik letu gusaka, i snežni oblaci proključaše i uskovitlaše se dok je prolazio.

Čuli su ga i vukovi, dok se okretao nisko nad krošnjama drveća, ustremljujući se ka proplanku. Ali oni su ga čuli prekasno.

Baka Vedervaks sada nije morala da prati otiske stopala u snegu. Ona se uputila prema udaljenim odblescima neobične svetlosti, čudnom fijukanju i udaranju, i bolnom, užasnutom zavijanju. Nekoliko vukova, priljubljenih ušiju, protutnja pored nje, nepokolebljivo odlučni da uteknu na sopstvenim šapama, ma šta im bilo na putu.

Začu se krckanje i lomljenje grana. Nešto veliko i teško palo je na jelu pored Bake i cvileći se survalo u sneg. Drugi

vuk prolete u pravoj putanji, otprilike u visini njene glave, i odbi se o obližnje stablo.

Nastupi tišina.

Baka se progura kroz snegom pokriveno granje.

Mogla je da vidi da je sneg ugažen u belom krugu. Nekoliko vukova je ležalo po njegovom obodu, ili mrtvi, ili sa mudrom odlukom da ne naprave nikakav pokret.

Palica je stajala uspravljena na snegu, i Baku prože osećaj da je prati, okrenuta licem, dok je ona oprezno prolazila pored nje.

U središtu kruga bila je nekakva gomilica, čvrsto sklupčana. Baka uz nešto napora kleknu i pruži ruku ka njoj.

Palica se pomeri. Bilo je to tek nešto više od drhtaja, ali ruka zastade pre nego što će dodirnuti Eskino rame. Baka prostreli pogledom drvene gravure i začika ih novim pokretom.

Vazduh se zgusnu. Činilo se da palica uzmiče, iako se nije ni pomerila, dok je, u isto vreme, nešto potpuno nedokučivo sasvim jasno stavilo do znanja staroj veštici da, što se palice ticalo, ovo nije bio poraz, već čisto taktička odluka, i da ne bi volela da Baka pomisli da je pobedila, jer nije.

Eska se stresla. Baka je lagano potapša.

„Ja sam, malena. To je samo tvoja Baka.“

Grudva ostade sklupčana.

Baka se ugrize za usnu. Nikada nije bila načisto sa decom, razmišljajući o njima – kada je uopšte o njima razmišljala – kao o međuobliku između životinja i ljudi. Ona je razumela bebe. Na jedan kraj stavljajš mleko i trudiš se da drugi kraj bude što je moguće čistiji. Sa odraslima je bilo još lakše, jer su se oni sami hranili i čistili. Ali između